

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Κύριος εγγυητής της ασφάλειας

Η οικονομία είναι στις μέρες μας σημαντικότερη από οποτεδήποτε άλλοτε. Η εξωτερική πολιτική καθοδηγείται όλο και πιο πολύ από εμπορικούς παράγοντες. Η οικονομική δύναμη παρέχει ασύγκριτα μεγαλύτερη πολιτική επιρροή από ό,τι η στρατιωτική δύναμη. Η παγκοσμιοποίηση είναι μη αναστρέψιμη. Η κατάκτηση αγορών είναι τώρα πιο σημαντική από την κατάκτηση εδαφών. Η αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση καθιστά ταχύτατα παρωχημένο τον πόλεμο. Η οικονομική αλληλεξάρτηση και όχι η στρατιωτική στρατηγική είναι σήμερα ο κύριος εγγυητής της ασφάλειας. Η επανάσταση της πληροφορίας δημιουργεί έναν κόσμο χωρίς σύνορα, στον οποίο το έθνος-κράτος δεν είναι πλέον μια σημαντική μονάδα της οικονομικής δραστηριότητας. Πράγματι, το κράτος γίνεται ένα «νοσταλγικό αφήγημα».

Tips Η αυξανόμενη...

...οικονομική αλληλεξάρτηση καθιστά ταχύτατα παρωχημένο τον πόλεμο. Η οικονομική αλληλεξάρτηση και όχι η στρατιωτική στρατηγική είναι σήμερα ο κύριος εγγυητής της ασφάλειας

από το κλισιό: «Τα πάντα έχουν σχέση με την οικονομία». Όλες μαζί σηματοδοτούν την ανάπτυξη ενός νέου, δημοφιλούς οικονομικού ντετερμινισμού: η οικονομία θεωρείται πως είναι η ρίζα των πάντων. Τολμηρές, αμφιλεγόμενες, μεροληπτικές: αυτές οι θέσεις παρουσιάζουν όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πολιτικού σλόγκαν. Κι όμως, έχουν ευρεία και ενθουσιώδη αποδοχή.

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ

Η κάπως τετριμμένη δήλωση ότι σήμερα, στις διεθνείς σχέσεις, η οικονομία είναι πε-

ρισσότερο σημαντική από όσο υπήρξε ποτέ στο παρελθόν αλθεύει σε πολύ μεγάλο βαθμό. Μερικά από τα σημαντικότερα θέματα στη σύγχρονη διεθνή ατζέντα, αν και δεν σχετίζονται αποκλειστικά με την οικονομία, στρέφονται γύρω από οικονομικά ζητήματα ή εξαρτώνται από αυτά: Πώς θα μπορέσει η Δύση να βοηθήσει με τον καλύτερο τρόπο στην ανάπτυξη της δημοκρατίας και να διευκολύνει τη μετάβαση από την κεντρικά ελεγχόμενη οικονομία στην οικονομία της αγοράς στην Ανατολική Ευρώπη και στην πρώην Σοβιετική Ένωση; Οι οικονομικές κυρώσεις είναι αποτελεσματικές; Ποια είναι τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα της περαιτέρω ολοκλήρωσης στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της δημιουργίας ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος; Τι ρόλο μπορούν να παίξουν οι ξένες επενδύσεις στην ενίσχυση των Συμφωνιών Ειρήνευσης ανάμεσα στην PLO και το Ισραήλ, στην ενίσχυση της δημοκρατίας και της συμφιλίωσης στη Νότιο Αφρική, καθώς και στην ανοικοδόμηση της Βοσνίας και στην ειρηνευτική διαδικασία στη Βόρεια Ιρλανδία;

Πρέπει επίσης να έχουμε κατά νου, ότι τα ζητήματα που απασχολούν περισσότερο τις κυβερνήσεις είναι εκείνα που αφορούν την

οικονομική πρόοδο, την ανάπτυξη, τον πληθωρισμό, την ανεργία και άλλα οικονομικά θέματα. Άλλωστε, αυτά είναι τα ζητήματα από τα οποία εξαρτάται σε γενικές γραμμές η μελλοντική επιτυχία αυτών των κυβερνήσεων. Ακόμη και μη δημοκρατικές κυβερνήσεις, που δεν αισθάνονται το ενοχλητικό βάρος των εκλογών και των εκλογέων, πρέπει να αντιμετωπίσουν με προσοχή αυτά τα ζητήματα, αν θέλουν να διατηρήσουν τη νομιμοποίησή τους απέναντι στις κρίσιμες ομάδες στο εσωτερικό των κρατών, όπως είναι οι ένοπλες δυνάμεις, οι ελίτ των επιχειρήσεων, οι ηγέτες των φυλών και το αστικό προλεταριάτο.

Τα κείμενα στο παρόν άρθρο βασίζονται στο βιβλίο των Σπύρου Οικονομίδη και Peter Wilson «Ο Οικονομικός Παράγοντας στις Διεθνείς Σχέσεις» (Εκδόσεις Θεμέλιο, μετάφραση: Γιώργος Κυριακόπουλος, επιστημονική επιμέλεια: Γιώργος Α. Ευαγγελόπουλος)

ΣΠΥΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ LONDON SCHOOL OF ECONOMICS
PETER WILSON, ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ LONDON SCHOOL OF ECONOMICS

Η παγκοσμιοποίηση και η γοντεία της

Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα μεγάλο και «άμορφο» αντικείμενο. Η ακαδημαϊκή συζήτηση γι' αυτή διεξάγεται στο πλαίσιο διαφόρων επιστημών και ανάμεσά τους – ιδίως ανάμεσα στα οικονομικά, τη γεωγραφία, την τεχνολογία πληροφοριών, τη διεθνή ιστορία, τις διεθνείς σχέσεις, τη διοίκηση επιχειρήσεων και την κοινωνιολογία. Η λέξη παγκοσμιοποίηση έχει πολλά κοινά με λέξεις όπως ιμπεριαλισμός ή κυριαρχία. Χρησιμοποιείται με διάφορους τρόπους, σε διάφορα πλαίσια, για διάφορους σκοπούς. Στις ακαδημαϊκές συζητήσεις, μπορεί κανείς να βρει σε χρήση αρκετές διαφορετικές έννοιες της παγκοσμιοποίησης. Μπορεί κανείς να ξεχωρίσει αρκετές διαφορετικές θεωρίες για τη φύση της, το πώς προέκυψε, τη σημασία της, την ταχύτητα με την οποία προχωράει και τις κανονιστικές της συνέπειες. Είναι όμως επίσης μια λέξη της πολιτικής ρητορικής: μια λέξη που χρησιμοποιείται στις καθημερινές πολιτικές διαμάχες με σκοπό την εξασφάλιση υποστήριξης, την απόκτηση φίλων και την ανατροπή των εχθρών. Πράγματι, οι ιδιότητες που κάνουν αυτή τη λέξη τόσο χρήσιμη από πολιτική άποψη – η ασάφεια και ο συναισθηματισμός της – είναι ακριβώς εκείνες που την καθιστούν τόσο επικίνδυνη όσον αφορά τη σοβαρή ανάλυση.

Η ΓΟΝΤΕΙΑ

Η γοντεία της έννοιας της παγκοσμιοποίησης παραμένει ευρύτατη. Την έχουν υιοθετήσει με ενθουσιασμό πολιτικές ιδεολογίες πολλών αποχρώσεων, από τη μαρξιστική Αριστερά μέχρι την νεοφιλελεύθερη Δεξιά. Για τους μαρξιστές αποτελεί επιβεβαίωση της ορθότητας της θεωρίας του Μαρξ για τον καπιταλισμό. Είναι μια πηγή ενθάρρυνσης, τόσο απαραίτητης ύστερα από την αποτυχία του σοβιετικού πειράματος και την κατάρρευση του κομμουνισμού. Για τους κρατιστές σοσιαλιστές αποτελεί χρήσιμη εξήγηση για την παρακμή του κράτους πρόνοιας, ή τουλάχιστον ορισμένων σημαντικών πτυχών του, τον ευνοϊκισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την αποτυχία των πολιτικών ανακατανομής του πλούτου που αποσκοπούσαν στη δημιουργία μιας πιο δίκαιης κοινωνίας κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70. Για τους οπαδούς της ελεύθερης αγοράς (που είναι επίσης γνωστοί ως νεοφιλελεύθεροι ή Νέα Δεξιά) αντιπροσωπεύει τη νίκη της αγοράς και το τέλος της ψευδαίσθησης – της καταστροφικής ψευδαίσθησης – ότι το κράτος μπορεί να κατευθύνει αποτελεσματικά την οικονομική δραστηριότητα. Ο ενθουσιασμός που δείχνουν τόσο η μαρξιστική Αριστερά όσο και η νεοφιλελεύθερη Δεξιά είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακός. Πρέπει να επισημάνουμε ότι και οι δύο μοιράζονται την ίδια δυσπιστία ή το ίδιο μίσος ή την ίδια αισθητική απέχθεια απέναντι στο κράτος: η Αριστερά επειδή θεωρεί πως η διαίρεση του ανθρώπινου είδους σε έθνη κράτη είναι τεχνητή και αντανάκλα τα συμφέροντα της μπουρζουαζίας και η Δεξιά επειδή θεωρεί οικονομικά παράλογη τη διαίρεση του ανθρώπινου είδους σε έθνη κράτη και θέλει να περιορίσει το κράτος ως δημόσια αρχή στο έργο της διατήρησης του χώρου (μέσα στο οποίο τα άτομα και οι εταιρείες μπορούν ελεύθερα να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να εξυπηρετήσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα). Και τα δύο αυτά δόγματα ανυπομονούν να δουν την ενοποίηση του κόσμου: την υπέρβαση του «εδαφικού κράτους» και τη δημιουργία της μοναδικής κοινότητας ανθρώπων. Η ομορφιά της έννοιας της παγκοσμιοποίησης βρίσκεται στο ότι υπαινίσσεται πως αυτό θα συμβεί αυτόματα, ίσως ακόμα και χωρίς κόπο, με την αμείλικτη εξέλιξη των κοινωνικοοικονομικών διεργασιών.

Γενικά Ερωτήματα

Υπάρχει ένας αριθμός από πιο γενικά ερωτήματα που θα μπορούσε κανείς να θέσει αναφορικά με τη σχέση ανάμεσα στην οικονομία και την πολιτική σε διεθνές επίπεδο. Είναι σημαντικό να τα καταστήσουμε σαφή, γιατί είναι αδύνατο να έχουμε πρόοδο σε οποιοδήποτε θέμα της έρευνας, αν δεν έχουμε αποσαφηνίσει τα ερωτήματα που θέτουμε. Το σημαντικότερο ίσως ερώτημα που μπορεί να θέσει ένας πολιτικός επιστήμονας είναι: «Ποια είναι τα σημαντικότερα ερωτήματα;». Από όλα αυτά τα γενικά ερωτήματα, τα ακόλουθα έχουν συγκεντρώσει τη μεγαλύτερη προσοχή των ειδικών στον τομέα της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (ΔΠΟ):

- Απαιτεί μια ανοιχτή, φιλελεύθερη, διεθνή οικονομική τάξη, έναν ηγεμόνα που θα θέσει τους κανόνες και θα τους επιβάλει; Δηλαδή, η αποτελεσματική λειτουργία μιας φιλελεύθερης τάξης εξαρτάται από την ύπαρξη ενός κράτους που έχει την ισχύ, τους πόρους και τη βούληση να παίξει έναν ηγετικό ή αστυνομικό ρόλο;
- Ποιες είναι οι συνέπειες της άνισης ανάπτυξης, η οποία αναπόφευκτα συνοδεύει μια τέτοια τάξη, για την κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών;
- Ποιες είναι οι συνέπειες της σχετικής ανόδου και της πτώ-

σης του επιπέδου ευημερίας των εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς τάξης;

- Πόσο σημαντικό είναι το ζήτημα της οικονομικής δικαιοσύνης; Όταν σκεφτόμαστε αυτό το ζήτημα, πρέπει να μας απασχολεί η δικαιοσύνη μεταξύ των ατόμων ή η δικαιοσύνη μεταξύ των κρατών;
- Η ταχύτατη αλλαγή στο διεθνές οικονομικό σύστημα (ας πούμε η αλληλεξάρτηση που γίνεται ολοένα και εντονότερη) επιφέρει αναπόφευκτα αλλαγές στο διεθνές πολιτικό σύστημα (λόγου χάριν, την παρακμή του κράτους ως του κατεξοχόν φορέα της πολιτικής ισχύος);
- Με ποιους τρόπους το διεθνές πολιτικό σύστημα περιορίζει την ανάπτυξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος;
- Μπορούν τα οικονομικά μέσα της εξωτερικής πολιτικής, όπως είναι η οικονομική βοήθεια ή οι οικονομικές κυρώσεις, να υποκαταστήσουν τη χρήση της ισχύος ή λειτουργούν μόνο όταν υποστηρίζονται από την ισχύ;
- Το ελεύθερο εμπόριο είναι ουτοπικό (σύμφωνα με την περίφημη άποψη του E.H. Carr); Ο προστατευτισμός είναι το φυσικό πλαίσιο του διεθνούς οικονομικού συστήματος (όπως υποστηρίζει ο Robert Gilpin);